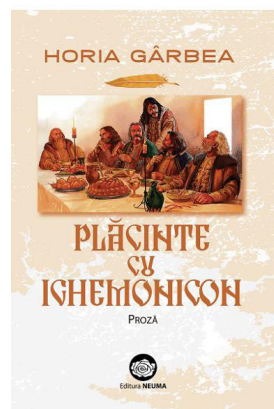

Abajur pentru o bibliotecă

Plăcinte cu ighemonicon (Editura Neuma, 2019) adună texte de proză scurtă semnate de Horia Gârbea. Câteva apăruse mai înainte prin antologii colective. Volumul începe cu *Negru de București. Generația a treia*, o proză scrisă în genul literaturii polițiste cu criminali în serie angajați de stăpânire pentru lichidarea celor incomozi, cu urmăriri ale securității și oameni care vor să plece din România lui Ceaușescu. Este anul 1977. În imaginaraul bucureștenilor, acest an este legat de numele Paul Goma, un personaj immanent în această proză, și de cutremurul devastator. Toate împreună, cele câteva fragmente narative despre viața unor oameni, reconstituie atmosfera tensionantă și starea de frică ce caracterizează o perioadă nefastă din istoria mai recentă a românilor. *Plăcinte cu ighemonicon*, proza care dă numele volumului, proiectează o scenă cu un decor istoric. La curtea unui principe român se organizează o masă fastuoasă, a cărei specialitate principală este o plăcintă delicioasă, gătită după o rețetă secretă. Organizarea festinului și procesul de preparare a plăcintei sunt impecabile, iar finalul sărbătorii putea fi desăvârșit dacă după servirea plăcintei, zodiacul principelui nu dădea să moară. Taina sinistră a plăcintei nu a fost descoperită, nimeni însă nu a mai îndrăznit să mai mănânce din delicatesă. Și restul prozelor merită atenția cititorilor, care sigur se vor prinde la un moment dat că uneori autorul inserează în miezul acțiunilor numele unor personaje celebre ale literaturii române: Pirgu, Pantazi, Pașadia, Felix, Stănică Rațiu, Rașelica sau Wanda. Sunt ca niște păpuși scoase din cutie și puse să joace alte roluri pe scena literaturii lui Horia Gârbea.

Volumul lui Vitalie Ciobanu, *Zilele după Oreste* (Humanitas, 2019) conține șapte povestiri, numărul potrivindu-se, emblematic se pare, cu numărul celor șapte „mesageri” ai lui Dino Buzzati, citat pe prima pagină. Referința la capodopera prozatorului italian anunță, după toate probabilitățile, modelul narativ al autorului nostru. Dino Buzzati explorează, se știe, acest număr în prozele sale (*Cei șapte mesageri [soli]*, *Șapte etaje* etc.), cu semnificațiile lui magice și de cunoaștere. Prin urmare, cele șapte personaje ale povestirilor: Oreste din *Zilele după Oreste*, Ilona din *Ilona și împărăția*, Radu Baltazar din *Taxiul de noapte*, Alexandru Palade din *O după-amiază*

cu Llosa, Laurențiu din *Engleza pentru cei care pleacă*, Iustin din *Croazieră* și personajul narator din *Globul de cristal* sunt mesagerii lui Vitalie Ciobanu care cercetează, descoperă, analizează, se revoltă, vestesc deopotrivă apocalipsa și reînvierea etc. Deși par a fi extrase direct din cotidian, poveștile lor au toate datele parabolilor politice și ale alegoriilor general-umane. Acestea sunt proiecțiile artistice ale unei lumi imediate, recunoscutibile, din geografia noastră și, în același timp, ale imaginării lumii de dincolo de cea fizică, cu înțelesuri adânci, misterioasă, neliniștitoare, ambiguă, poetică în fine. Oferta lui Vitalie Ciobanu e interesantă și sub aspectul diversității genurilor cultivate, elementele povestirii fantastice, onirice se împletesc cu cele ale prozei psihologice, polițiste sau ale aventurii.

Titlul volumul cu schițe și povestiri ale Liliei Calancea, *Bocete de nunta* (ARC, 2019) amintește versurile lui Petru Zadnipru: „Moldovenii când se strâng/ Și-n petreceri se avântă/ La un colț de masă plâng,/ La alt colț de masă cântă./ Sufletul precum le-ar fi/ Glob cu două emisfere:/ Una-i noapte, alta-i zi,/ Bucurie și durere.” Această estetică a carnavalescului, a răsturnărilor de registru de sensibilitate umană – viață-moarte, bine-rău, cântec nupțial-bocet de înmormântare etc. – este proprie micilor texte, cuprinse în volum, despre satul de azi și de odinioară. Personajul exponențial al literaturii esticilor, femeia revizitându-și pământul de baștină și totodată trecutul legat de acesta după mai mulți ani de înstrăinare în Occident, are menirea de a pune în contrast două lumi. Tradiția genului nu e încălcată, trecutul colorat de nostalgia după senzațiile de miracol din copilărie contrastează cu prezentul afectat de deziluzii. Iar motive pentru acestea sunt destule. Satul moldovenesc se face pustiu, femeile pleacă în lumea mare pentru o viață mai bună, bărbații se sinucid în disperare. O femeie abrutizată își alungă sora acasă la bărbatul bătăuș în fapt de noapte, o altă femeie moare la 39 de ani căci nu s-a cruțat, muncind într-una, un soț abandonat de familie își pune capăt zilelor. Acestea și alte câteva povești trist-nostalgice fac subiectul textelor Liliei Calancea.

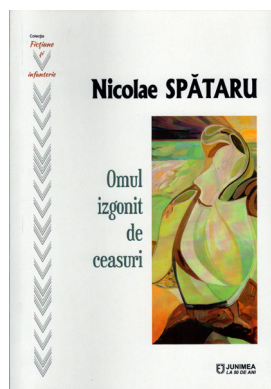
Aliona GRATI

Volumul de proză scurtă *Omul izgonit de ceasuri* (2019) al lui Nicolae Spătaru, din colecția *Ficțiune și infanterie* a Editurii *Junimea*, pune sub semnul întrebării opoziția ireductibilă între real și ireal, plecând de la o situație firească pentru a ajunge la supranatural. Formula narativă inedită amalgamează speculația parabolică și subversiunea, având drept miză captarea pulsațiilor unei societății ideologizate. Prozatorul propune în fiecare text din cele 7, ce sunt cuprinse în volum, experimente cognitive deosebite, trans-

formând realitățile cunoscute prin înstrăinare mentală, implicând și factorii metafizici care mută efectul de spaimă pe meditație, deconcertând lectorul. Sunt oferite trasee de gândire nebănuite, furnizând alternative și asigurând proiecții mentale insolite în spațiu și timp. Discursul narativ stăruie pe ambiguitatea din sfera straniului, dar ezitarea fantastică nu se menține până la final, căci transpare subtil sensul parabolic. În povestirea *Dans albastru* se inoculează strategic din incipit ideea unei răsturnări de soartă prin puterea unui gând periculos gândit în tinerețe. Schimbarea drastică a lui Vlad, prietenului din copilărie, odată cu intrarea în jocurile politice este evidentă prin farsa oribilă care îi provoacă o golire totală pe dinăuntru amicului-scriitor Dan Ploaie. Dansul straniu al bancnotelor albastre pare să readucă mirificul pasiunii (*împătimit al dansului*) pentru Vlad afaceristul, absorbit de minunea distorsionantă și oprit pe moment din tumultul fărădelegilor, dar totuși nu reușește să-i schimbe esența de *canalie*. Textul *Jurnalul cu file albe* înregistrează transformările epuizante, care înstrăinează de esența ființei pe protagonistul Dan Balotă, ce suferă după moartea prietenului. Incertitudinea cu chip înspăimântător îi mutilează existența din cauza intruziunii supranaturalului macabru trăit de cei doi prieteni. Jurnalul care a declanșat șirul nenorocirilor în lumea totalitaristă nedreaptă devine treptat un indice de conspirator al trădării prietenului mort și al pactului cu diabolicului pentru o carieră reușită. Destinul personajului Tudose Friptu din nuvela *Cimitirul „Descoperă nemurirea”* este simbolic pentru toată epoca sovietică. Psihologia deviantă este sondată în procesul transformării unei ființe infirme docile într-un monstru dominat de *timpul de șef*, care distorsionează exponențial normalitatea. În nuvela *Omul izgonit de timp*, ce dă titlul întregului volum, regăsim imaginea unui funcționar neînsemnat care reușește totuși să „pună pe jar mințile oamenilor” prin luarea în răspăr a ordinii firești a lucrurilor și sesizarea *scurgerii de timp* în casa sa. Protagonistul izbutește să-i convingă de descoperirea sa pe unii săteni și să-i infecteze de gândire stranie.

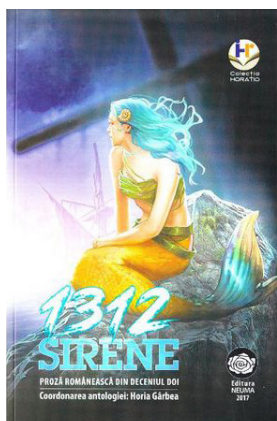
Ludmila ȘIMANSCHI

Antologia „Proză scurtă” (ARC, 2017) apărută în colecția „Literatura din Basarabia. Început de secol XXI” este un volum care conține textele a 20 de autori basarabeni. Romancierul Iulian Ciocan, căruia îi aparține selecția, studiul introductiv și notele biobibliografice, constată că „proza scurtă din Republica Moldova, cea de după anul 2000, e vie și plină de potențialități”. Antologatorul a solicitat, în acest sens, potențialul creator al unor prozatori precum: Victor Dumbrăveanu, Nicolae Rusu, Leo Butnaru, Claudia Partole, Lucreția Bârlădeanu, Mihaela Perciun, Anatol Moraru, Nicolae Popa, Grigore Chipere, Nicolae Spătaru, Iurie Bodrug, Dumitru Crudu, Iu-

lian Ciocan, Igor Guzun, Alexandru Vakulovski, Emanuela Iurkin, Maria Pilchin, Virgil Botnaru, Ecaterina Bargan, Felicia Nedzelschi. Temele și subiectele acestor proze sunt variate, de la istorii personale, întâmplări familiale până la narațiuni care tratează subiecte sociale și politice. Putem scana o criză a individului din acest spațiu, una a sinelui, o eternă căutare umană într-o lume intrată în derivă, dar și o criză etnică, comunitară, a unei populații care se tot întrebă în ultimii două sute de ani cine este și care îi este locul într-o lume transformată radical după 1990. Autorii mai tineri aduc în prozele lor o preocupare aparte pentru o lume a obiectelor, a detaliului mic, a episodului aparent neînsemnat. O tehnică care poate fi interpretată drept o escapadă din marile teme ale predecesorilor, însă și ea scoate în evidență aceeași criză a eternei căutări. Antologia e valoroasă prin însuși faptul că permite o lectură în sincronie a prozei scurte din Basarabia, de unde senzația confortabilă a cititorului că are în față o scurtă, dar cuprinzătoare panoramă a acesteia. Exercițiu util și plăcut pentru un lector de cursă lungă.

Maria PILCHIN

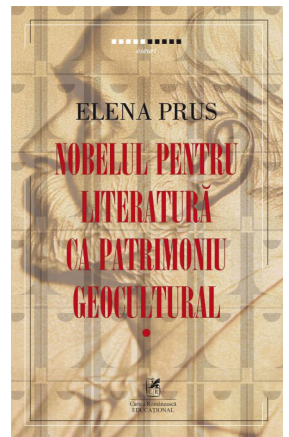

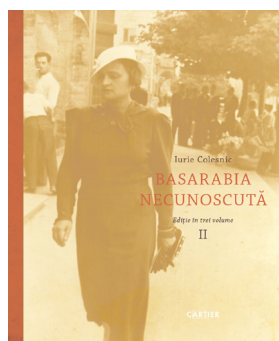
1312 sirene. Proză românească din deceniul doi (Neuma, Cluj-Napoca, 2017), antologia de proză scurtă coordonată de Horia Gârbea, adună textele a 32 de autori români de diferită vârstă și cu diferite experiențe culturale. Așa cum precizează antologatorul în prefață, vârsta mică a textelor, adică scrise de curând, unele chiar după ce autorii au fost provocați, este singurul criteriu de antologare. În felul acesta deliberat, volumul cuprinde texte cu o varietate de teme și stiluri, dar reprezentând polivalent procesul literar curent. Iată doar câteva exemple. Adrian Alui Gheorghe proiectează o parabolă despre dezumanizarea și depersonalizarea omului contemporan în goană după viață fără de moarte și fără de durere (*Adolf*). Nichita Danilov descrie un univers suprarealist de coșmar (*Misionarul*). Iacob Florea își menajează aparent cititorul, oferindu-i o poveste zaharisită despre sejurul agreabil al unui cuplu. La capătul poveștii, oricine înțelege că a fost „dus de nas” în tot timpul lecturii de abia sesizabila mașinărie a ambiguităților specifice autorului (*Sugar dating*). Felix Nicolau realizează un pamflet al ciocoiului mai nou ajuns oligarh într-o lume zămislită după chipul și înfățișarea televiziunii (*De la noi la Ananghia*). Laetitia Teodorescu recurge la o temă de când lumea: alchimistul în căutarea pietrei filosofale și a licorii care ar da omului tinerețe fără de bătrânețe. Și tot conform cu povestea arhetipală, aceasta nu îi este permisă. Bătrânul și bolnavul alchimist în căutarea vieții cosmice, deci veșnice, nu doar își găsește sfârșitul, dar mai sacrifică și tinerețea celuia care ar putea să asigure perpetuarea vieții. Prin urmare, opera lui de o viață este moartea (*Opera*).

Romanul *Ștefan cel Mare. Întoarcerea* (2018), semnat de Valeriu Țurcanu, are amploarea și semnificațiile unui epos. Romanul este împărțit în cinci compartimente masive, cinci „Cărți” (după modelul pentateuhului, parte a Bibliei care cuprinde primele cinci cărți ale *Vechiului Testament*) menite a jalona traseul revenirii din pribegie și a înscăunării tânărului principe Ștefan, fiul lui Bogdan al II-lea. Ștefan a fost nevoit să ia calea exilului în Transilvania, apoi în Țara Românească, împreună cu mama sa, după ce tatăl său a fost asasinat la Reuseni, în 1451, la comanda lui Petru Aron. Povestea „Întoarcerii” tânărului voievod accede la nivelul de parabolă, reiterând mituri biblice (trimisul lui Dumnezeu, Hristos, salvatorul omenirii) și livrești (revenirea lui Odiseu în Itaca, de exemplu). Ca orice parabolă sau pildă, romanul îndeamnă, la rândul lui, spre revigorarea spiritului și dorinței de redresare națională și morală. Formația de regizor al lui Valeriu Țurcanu și-a pus amprenta asupra romanului, punctele sale forte fiind scenele cu acțiuni și dialoguri care dezvăluie caractere și profunzimi sufletești, decorurile și replicile în limba potrivită pentru a reconstitui atmosfera vremii.

În cartea de eseuri, intitulată *Nobelul pentru literatură ca patrimoniu geocultural* (Cartea Românească Educațional, Iași, 2019), autoarea Elena Prus pornește de la ideea existenței unei Europe ca entitate unitară geoculturală, al cărui spațiu geografic este dublat de o topografie culturală. Chestionând, pe de o parte, criteriile după care sunt apreciați scriitorii de către Academia Suedeză, responsabilă de conferirea premiului Nobel pentru literatură, și punctând, pe de altă parte, valorile pe care le promovează literatura câtorva dintre cei care au luat acest premiu prestigios, doamna Elena Prus speră să găsească o formulă a unității geoculturale a Europei. Ceea ce îi unește, potrivit Elenei Prus, pe scriitorii Elias Ganetti, Gao Xingjian, Herta Müller, Patrick Modiano și Svetlana Aleksievici, laureați ai premiului la distanță de câțiva ani, este faptul că au avut de-a lungul vieții lor necesitatea de a-și asuma identități multiple, născându-se în familii cu părinți de diferită etnie sau trecând cu traiul dintr-o țară în alta. Dincolo de vocația multiculturalității, sporită de aceste condiții de formare, scriitorii analizați au desfășurat, în țările lor, discursuri împotriva politicilor greșite ale autorităților și au pledat pentru apărarea drepturilor omului. Interesant sunt de urmărit și convingerile acestora despre ce este și cum se scrie literatura, prin ce inovații au sporit-o, cum au îmbogățit-o venind în cultura europeană dinspre o alta, în ce măsură se regăsește contextul istoric în creația lor, ce înseamnă în viziunea lor demnitatea umană și datoria de cetățean.

Basarabia necunoscută (ediție nouă, vol. II, Cartier, 2019) este și despre istoria literaturii române din Basarabia din secolele XIX și XX, care arată cam la fel ca istoria Basarabiei din această perioadă: zbuțuită, incongruentă. Vremurile au împrăștiat textele celor care au scris aici literatură prin ziarele și revistele din România. O bună parte din ele, crede Iurie Colesnic, își așteaptă încă cercetătorii care vor depune efort pentru a o așeza în colecții academice, restabilind segmentele lipsă ale literaturii române din Basarabia. Pentru a contura profilul unei personalități totul este important: activitatea ei politică, pedagogică, științifică și, mai ales, cea literară. În calitatea sa de istoric literar, Iurie Colesnic surprinde orice detaliu sau mărturie care ar putea pune într-o lumină favorabilă scrisul aceluia pe care și-a propus să îi restabilească, mai cu seamă, pentru o istorie literară. S-a scris desigur mai puțină literatură de ficțiune, căci istoria le-a dictat intelectualilor basarabeni să își asume misiuni de apostolat. Aproape toți actorii *Basarabiei necunoscute* au scris publicistică, fiind colaboratori ai unor reviste românești. Ceea ce îi unește pe toți cei evocați este dragostea de Basarabia, pe care o sacralizează adesea. O revelație este Moise N. Pacu, despre care aflăm că își trage obârșia din sudul Basarabiei. Autorul îi recunoaște calități de critic literar cu viziune modernă a actului de creație. Publicistică a scris Petre Gheorghian, un colaborator al ziarului „Basarabia”, pierdut în anonimatul exilului „în propria țară”. Și dacă tot să respectăm leitmotivul cărții – „necunoscuții” – numele Ion Negrescu, autor al unor recenzii literare, tot nu ne spune prea multe, dar ne dovedea existența acestui tip de publicistică în Basarabia timpului. Genul pe care cei mai mulți îl frecventează reprezintă desigur memoriile sau amintirile. Memorii scrie Zamfir Arbore, Grigore Crețescu, care este și autorul unor povestiri cu valoare memorialistică, chiar și generalul Alexandru Averescu. Memorii ne lasă Vasile Cijevschi, dar și preotul Vasile Țepordei. Puțini știu de Teodor Râșcanu și că acesta ar fi un autor de romane. Romanele lui Dumitru C. Moruzi, la limită cu memoriile și documentul, „Pribegi în țara răpită” și „Înstrăinații” ilustrează una din temele durute ale basarabenilor – înstrăinarea. În comparație cu colegii săi, Leon Donici-Dobronravov s-a bucurat de exegeze serioase. Povestiri a scris Nicolae Popovschi, autorul unor texte din revista „Viața Basarabiei”, ale căror titlu generic „Icoane basarabene” este mai cunoscut decât numele creatorului lor. Nuvele și schițe au semnat generalul Averescu și aproape necunoscutul Vasile Cijevschi. Dragomir State, actorul de la Iași cu origini basarabene, a scris piese de teatru cu subiecte patriotice. Capitolul poezie este desigur mai generos, întrucât și poeții s-au dovedit a fi mai talentați și mai de rezonanță. Poemul „Limba noastră” l-a cos în prim-planul literaturii pe Alexe Mateevici, căruia cercetătorul îi acordă un spațiu extins în volum, punctându-i amănunțit traseul de viață.

Aliona GRATI

Autorul Radu Cernătescu afirmă că pandantul filosofic eminescian este definitoriu pentru înțelegerea „Lucefărului” român în deplinătatea lui și că *reducția sistemică* este mereu dăunătoare. Eserile hermeneutice din volumul *Antiparadisul lui Mihai Eminescu* (Editura Junimea, Iași, 2017) relevă înclinația poetului național pentru acea *occulta philosophia* din vechime... În acest sens, universitarul timișorean pornește, în manieră fragmentaristă, la descâlcirea sensurilor care transcend simpla exegeză. Cu excepția aspectelor discutabile, cercetătorul își continuă analiza proprie și subordonează gândirea politică eminesciană curentului pre-romantic, trăgând mai târziu concluzia că, în plan european, liniile conservatorismului englez și ale revoluționarismului francez se intersectau în mare parte. Controversatul capitol *Dosarul Eminescu – recursul masoneriei*, în care M. Eminescu este revendicat unui curent masonic din care făceau parte vreo 12 junimiști (precum T. Maiorescu, N. Culianu, Nicolae Gane, A. Lambrior, A. C. Șendrea, D. A. Anghel, dar și Ion Creangă), aduce în discuție *apropierea poetului de misterele masonice începând încă din perioada studenției vieneze*. De altfel, interpretul Cernătescu pornește invers, nu de la analiza textuală către cea socio-esoterică, ci mai degrabă dinspre reminiscentele perpetuate diacronic printr-o retortă hermetico-alchimică înspre înțelesurile decantate ulterior în creația lui Eminescu. În capitolul *Eminescu și cărțile vechi* se evidențiază aplecarea poetului asupra *Lepturariului* lui Aron Pumnul ori a *Chrestomației române* a lui Moses Gaster. Era de așteptat apoi ca speculațiile să se extindă, în sens comparatist, de la scrierile eminesciene către cele sadoveniene, din registrul poetic strict înspre celebra *Creanga de aur*. Prin procedeul colaționării, după cum singur recunoaște, istoricul literar R. Cernătescu ajunge la afirmații surprinzătoare, fără să încalce totuși unele habitudini critice. *Eminescu și doctorii diavolului* cuprinde trimiteri culturale ample, elaborând cumva un studiu de caz despre maladia eminesciană. În secțiunea finală, *Antiparadisul lui Eminescu*, autorul subliniază pertinent ambivalența binelui și răului, provenind încă de la Plotin și Sf. Augustin, regăsită în poemele *Demonism* ori *Andrei Mureșanu*. Spiritul curios al exegetului privește întrucâtva în culisele epocii, observând că Eminescu și junimiștii jucau *whist*, un joc de societate de conotație pretins naționalistă, ori că Titu Maiorescu era fascinat nu doar de logică, ci și de hipnoză. Sublimând înțelesurile ermetice, autorul integrează în carte subcapitolul *Pentru o mitologie a alpinismului spiritual românesc*, evocând aici pe Dinicu Golescu, C. Negruzzi, Al. Russo, V. Alecsandri, Al. Odobescu, C. Hogaș, M. Sadoveanu sau Bucura Dumbravă. În cele din urmă, autorul militează pentru o hermeneutică în care să nu mai primeze textualismul, ci *gândirea auctorială* în sine, *profilul geniului*, după expresia lui, lucru dificil de îndeplinit în zilele noastre fără o pregătire pluridisciplinară temeinică.

Sebastian DRĂGULĂNESCU

